

de werkplaats

MaakdeBuurt

Amsterdam, 26 februari 2016

Tussenrapportage op basis van interviews met initiatiefnemers, betrokken bestuurders en een groot deel van de betrokken ambtenaren in de vijf gemeenten en twee stadsdelen.

“Nee, nee, we moesten de leegstand zeker niet zien als een opmaat naar sluiting, maar als een ontwikkeling in het kader van een veel breder proces van optimalisatie en transitie. Deze zaken waren nog onderwerp van nadere besluitvorming van het bestuur en zolang ze nog ‘onder de raad’ waren kon directrice Stelwagen daar, tot haar spijt, geen mededelingen over doen.” Stelwagen is arrogante machthebber en kleuterjuf ineen`.

Uit *‘Zolang er nog leven is, het geheime dagboek van de 85 jarige Hendrik Groen, over het leven in een verzorgingstehuis in Amsterdam Noord, 2016*

Deze praktijk, van arrogantie en betutteling, is aan het uitsterven. Het is echter goed om te markeren dat de verandering naar een samenleving waarin openheid, gelijkwaardigheid en partnerschap centraal staan, niet vanzelf gaat. Velen spreken over het leidend maken van de leefwereld in plaats van de systeemwereld. De beweging die gaande is, moet die omkering bewerkstelligen. De samenleving verandert. Sneller dan menigeneen denkt. ‘De piramide maakt plaats voor een pannenkoek’, zoals iemand zei. Gelijkwaardig partnerschap, eigenaarschap en zeggenschap, co creatie zijn termen die verschillende geïnterviewden bezigden. Iedereen is doordrongen van de veranderingen en dat iedereen daar mede vorm aangeeft. Het is een transitie, waarvan sommigen vinden dat we in het begin zitten en anderen dat het al aardig opschiet. Maar het gaat niet vanzelf. We zijn allemaal op zoek naar hefboomen waarmee de versnelling in gang gezet kan worden. De grote vraag is hoe die hefboomen er uit zien.

In de afgelopen maanden zijn tientallen gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de 21 deelnemende initiatieven, met de wethouders en ambtelijke medewerkers van de deelnemende gemeenten op basis van vragenlijsten die als bijlage bij de rapportage zijn opgenomen.

Opzet en fasering van de Werkplaats Maak de Buurt

De Werkplaats Maak de Buurt is begin 2015 van start gegaan met een voorbereidingsfase waarin uiteindelijk met vijf gemeenten (Almere, Deventer, Eindhoven, Hilversum, Rotterdam) en twee stadsdelen (Amsterdam Oost en Amsterdam West) afspraken zijn gemaakt over deelname aan de Werkplaats. Per gemeente zijn in overleg 3 a 4 maatschappelijke initiatieven benaderd om deel uit te maken van de Werkplaats (*Zie bijlage 1*).

Het project wordt financieel ondersteund door bijdragen van het Rijk (Ministerie van BZK) en van alle deelnemende lokale overheden. Het wordt uitgevoerd door medewerkers en stagiaires van Agora Europa, stichting voor democratie en cultuur onder leiding van Niesco Dubbelboer, directeur. Reinout Kleinhans, wetenschappelijk onderzoeker van de TU Delft ondersteunt het project inhoudelijk met methodologische en inhoudelijke adviezen over de tussen- en eindrapportage.

Op basis van gesprekken met de lokale bestuurders en met medewerkers van het Ministerie van BZK is in de voorbereidingsfase (Fase 1) het onderzoeksvoorstel nader uitgewerkt en aangescherpt. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in de volgende doelstelling en probleemstelling voor het project Werkplaats Maak de Buurt:

“Het gaat bij initiatieven om meer zeggenschap, om eigenaarschap en om meer ruimte te creëren in het publiek domein voor burgers. De vraag is hoe dit wordt vormgegeven op landelijk niveau (nieuwe wetgeving, aanpassen bestaande wetgeving, statuut) en lokaal niveau (verordening, sociaal contract)?”

Fase 2 van het project is op 12 oktober 2015 van start gegaan met een landelijke conferentie in het Stadhuis van Rotterdam, waar vertegenwoordigers van de maatschappelijke initiatieven, ambtenaren en een aantal bestuurders van deelnemende gemeenten in diverse werkgroepen en plenair gesproken hebben over de opzet van de Werkplaats Maak de Buurt en de belangrijkste thema's. Deze fase die in februari 2016 wordt afgesloten omvat gespreksverslagen van de interviews met de initiatiefnemers rond 21 maatschappelijke initiatieven, met zeven portefeuillehouders (wethouders) en 15 á 20 ambtenaren die in meer of mindere mate betrokken zijn bij maatschappelijke initiatieven. Tevens worden gesprekken gevoerd met de raadgriffiers van de betrokken gemeenten over de vraag hoe we raadsleden van betrokken gemeenten het beste kunnen betrekken bij de Werkplaats MaakdeBuurt. Op basis van de interviews is een Tussenrapportage opgesteld die weer de basis vormt voor intervisiegesprekken en gezamenlijke bijeenkomsten van alle betrokkenen in Fase 3.

Daarnaast zetten we in drie gemeenten een werkatelier op, met als doel om de ambtelijke diensten beter in te laten spelen op maatschappelijk initiatief. Deze werkateliers zijn op verzoek van die gemeenten zelf opgezet.

In Fase 3 worden intervisiebijeenkomsten en de bijeenkomst met raadsleden en griffiers belegd waaraan afzonderlijk de gezamenlijke bestuurders, de initiatiefnemers en de betrokken ambtenaren uit alle zeven gemeenten deelnemen. Deze gesprekken hebben ten doel om vanuit de verschillende invalshoeken en posities zoveel mogelijk overeenstemming te verkrijgen over de aanpak van knelpunten en kansen die in Fase 2 naar voren zijn

gekomen. Daarnaast zijn de gesprekken bedoeld om gezamenlijk te bespreken welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd voor de ondersteuning van maatschappelijke initiatieven in de richting van bindende afspraken over meer zeggenschap, eigenaarschap en ruimte voor die initiatieven in het publieke domein. Tenslotte wordt ook de vormgeving van die afspraken en de ondersteuning op landelijk nivo (aanpassen bestaande of nieuwe wetgeving, kaderwet, tijdelijke wet en/of experimentenwet) en op lokaal nivo (samenwerkingsovereenkomst, verordening, sociaal contract) gezamenlijk besproken. Bij deze laatste fase worden ook de raadsleden van de betrokken gemeenten en beleidsmedewerkers van het Ministerie van BZK direct betrokken.

Deel I Resultaten van de interviews met maatschappelijke initiatieven.

De maatschappelijke initiatieven zijn in overleg met alle betrokkenen geselecteerd, waarbij vanuit de projectleiding van het onderzoek is aangedrongen op en toegewerkt naar een zekere spreiding over de verschillende publieke domeinen waarop maatschappelijke initiatieven worden ondernomen. Vanuit de betrokken gemeenten is enerzijds gezocht naar initiatieven die al een zekere ervaringen en inzichten hebben opgedaan en anderzijds naar initiatieven die nog in een aanvangsfase verkeren, zodat we de knelpunten en kansen van beide typen maatschappelijke initiatieven kunnen verkennen in de interviews.

Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in deelname aan de Werkplaats van 20 maatschappelijke initiatieven (*Bijlage 1*).

(Hier nog nadere rubricering van alle initiatieven over een aantal domeinen uitwerken)

De gesprekken met alle initiatiefnemers zijn gevoerd door Niesco Dubbelboer (directeur) en Eisse Kalk (senior adviseur) van Agora Europa, ondersteund door studenten van eerst Hogeschool van Amsterdam en later Haagse Hogeschool, aan de hand van een vragenlijst (*Bijlage 2*) bij deze tussenrapportage. De gesprekken zijn vastgelegd in gespreksverslagen door de stagiaires van de Hogeschool van Amsterdam en de Haagse Hogeschool, allen 3^e jaars en van de afdeling Bestuurskunde.

Alle gesprekken startten met een open vraag naar de voornaamste knelpunten die maatschappelijke initiatieven ervaren en naar de kansen die zij zien voor verdere ontwikkeling van hun initiatief. De stagiaires van de HvA hebben het resultaat van hun gesprekken vastgelegd in een overzicht van Knelpunten en Kansen (*Bijlage 3*).

De ambtelijke organisatie.

Een knelpunt dat door vrijwel alle initiatiefnemers wordt genoemd is de omgang met de ambtelijke organisatie. Dit knelpunt valt uiteen in meerdere aspecten:

- a. De “schotjescultuur”: vele initiatieven vanuit de samenleving (leefwereldonderdelen van het publieke domein, die meer aspecten bestrijken dan de ene afdeling van het gemeentelijk apparaat waar men aanklopt voor inhoudelijke of financiële ondersteuning .
- b. Het gebrek aan informatie over gemeentelijk beleid of voornemens op de terreinen waarop maatschappelijke initiatiefnemers actief zijn
- c. De “januskop” van de overheid: de ene ambtenaar is bereidwillig en zegt ja tegen een initiatief, maar de andere ambtenaar is argwanend en zegt nee. Niet alleen initiatiefnemers maar ook ambtenaren worstelen met dit probleem. Vaak willen wijkgerichte ambtenaren een initiatief wel ondersteunen, maar houden stadhuisambtenaren de boot af.
- d. De omloopsnelheid van ambtenaren en bestuurders is vaak een extra handicap. Vele initiatiefnemers melden dat ze dan weer van voren af aan moeten beginnen met overtuigen en zichzelf moeten bewijzen
- e. “Boter bij de vis”: verbale erkenning in een vroeg stadium leidt niet altijd tot een vervolg in een later stadium of er blijken ineens geen middelen te zijn voor financiële of inhoudelijke ondersteuning.

- f. Het topdown denken: in grote delen van het overheidsapparaat, met name bij grote diensten of beleidsafdelingen heerst de oprechte overtuiging dat zij het beter weten en kunnen dan een groep burgers.

Vanuit de ambtelijke organisatie zijn in diverse gemeenten die bij de Werkplaats zijn betrokken sinds een aantal jaren ervaringen opgedaan met gebiedsgericht of wijkgericht werken. Dat betekent dat speciale ambtenaren (buurtcoördinatoren, participatiemakelaars, buurtmakelaars, wijkcontactambtenaren) worden ingezet om te voorkomen dat initiatiefnemers van het kastje naar de muur worden gestuurd met verzoeken om inhoudelijke en/of financiële ondersteuning. Daar waar deze ambtenaren actief bemiddelend optreden en ervoor zorgen dat meerdere beleidsafdelingen of diensten die werkzaam zijn op de terreinen waar zich een maatschappelijk initiatief ontplooit, gecoördineerd betrokken worden, worden deze ambtenaren positief beoordeeld door de initiatiefnemers. Waar dat niet of onvoldoende lukt, bijvoorbeeld door het ontbreken van een voldoende mandaat of doordat de wijkambtenaren geen rechtstreekse toegang hebben tot beleidsmakers en/of bestuurders, blijft een aantal van de vermelde knelpunten (januskop, topdown denken, boter bij de vis) bestaan en zijn andere maatregelen nodig om initiatieven te stimuleren en niet te ontmoedigen.

Conclusie: het gebiedsgericht werken en het inzetten van buurtcoördinatoren wordt door vele initiatiefnemers als positief ervaren. Het lijkt wenselijk met de ambtelijke medewerkers van de deelnemende gemeenten voorstellen te ontwikkelen waardoor de nu aanwezige belemmeringen (afstandelijke houding van beleids- en stadhuisambtenaren, het topdown denken en gebrekkige directe toegang tot bestuurders) kunnen worden opgeheven. Het werkatelier dat is voorzien in dit project zou zich daar met name op kunnen richten.

Recht op informatie

Het tijdig kunnen beschikken over alle informatie die voorhanden is bij de gemeente en andere betrokken partijen over het publieke domein waarop een maatschappelijk initiatief wordt genomen, is voor diverse initiatiefnemers een belangrijk knelpunt.

Een aantal initiatiefnemers pleit ervoor het recht op informatie over bij de gemeente aanwezige onderzoeken, plannen en beleidsvoornemens vast te leggen in een recht op informatie. In een enkele gemeente zoals Rotterdam is dit gekoppeld aan het toekennen van een “right to challenge” aan een buurtorganisatie, zoals bij de Schepenstraat waar de bewonersorganisatie het recht heeft gekregen zelf een plan voor de herinrichting van de straat op te stellen en te realiseren. Maar in dezelfde gemeente kost het een initiatiefnemer veel moeite om de juiste cijfers boven tafel te krijgen ten aanzien van de speeltuinen. In een gemeente als Almere wacht de initiatiefgroep Buitenstad anderhalf jaar lang op gemeentelijke informatie over de groenterreinen in de stad.

Conclusie: Het lijkt wenselijk meer vaste afspraken te maken over de informatieverstrekking aan maatschappelijke initiatieven over zaken die het publieke domein betreffen waarop deze initiatiefnemers actief zijn. Het begrip ‘open data’ speelt hierin een rol. Tegelijkertijd geven gemeenten aan dat het lang niet eenvoudig is om de juiste (financiële) informatie boven tafel te krijgen.

Eigenaarschap en gelijkwaardig partnerschap

Uit de gesprekken blijkt dat (maatschappelijk) eigenaarschap geen eenduidig begrip is. Vaak krijgen we de tegenvraag: wat bedoel je daarmee? Als we dan doorvragen blijkt dat de meeste initiatiefnemers zichzelf wel eigenaar van het initiatief voelen, maar dat ze lang niet altijd die erkenning krijgen van andere partijen, zoals de gemeente of een welzijnsorganisatie of woningcorporatie. Dat komt naar voren uit het antwoord op de vraag of sprake is van gelijkwaardig partnerschap tussen maatschappelijke initiatiefnemers en de gemeente. Slechts drie van de 20 initiatieven zeggen daar volmondig ja op en voor nog eens vier initiatieven wordt dit als een positieve kans genoemd.

Opvallend is dat een aantal initiatieven die rechtstreeks informele zorg ontwikkelen door middel van inloopsprekuren (Bestevaer, Mantelzorg in Beeld in A'dam West, Wilskracht Werkt in Rotterdam, Buurtkantoor Doornakkers) vaak wel heel concrete resultaten boeken, maar toch moeten vechten voor erkenning als zorgverlenende instantie met vergoedingen voor hulpverlening en ruimtegebruik. Ze wijken soms af van beleid en worden als te kleinschalig gezien om een serieuze partner te zijn voor welzijnsinstellingen.

Punt is ook dat welzijnsinstellingen buurtinitiatieven soms regelrecht als concurrentie beschouwen en derhalve als een bedreiging. *(Dit zijn overigens geluiden die we soms zelfs uit het ambtelijk apparaat horen als het gaat om zelfbeheer).*

In aanbestedingsprocedures is het heel moeilijk voor de kleinschaligere of informele initiatieven een positie te verwerven.

Conclusie: Het is wenselijk dit onderdeel van de probleemstelling nader uit te werken en te voorzien van enkele concrete voorstellen voor afspraken die kunnen worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst of verordening. Ook moeten gemeenten ruimte 'afdwingen' bij instellingen om initiatiefnemers aan zet te laten komen.

Zeggenschap en zelfbeheer.

In alle gesprekken met initiatiefnemers is de vraag gesteld of zij behoefte hebben aan meer zeggenschap en zo ja op welke punten. Uit deze gesprekken blijkt dat deze wens sterk leeft bij meerdere initiatieven en meestal direct verbonden is met het initiatief waar zij aan werken. Samengevat komt deze wens om meer zeggenschap naar voren rond de volgende punten:

- a. Zeggenschap over beheer en/of gebruik van buurtvoorzieningen zoals buurthuizen (Meevaart in A'dam Oost, de Fontein in Deventer), bibliotheken (Eindhoven) en buurtaccommodaties (Oostelijk Havengebied Amsterdam Oost, Coop MidWest in A'dam West, buurtvoorziening in Woensel West in Eindhoven)
- b. Zeggenschap over inrichting en beheer van groenvoorzieningen (Molentuin Deventer, Vindplaats Zenith in Almere)
- c. Zeggenschap over het zelf maken van een buurt of straatplan met beschikbaar stellen van publieke middelen (Scheperstraat Rotterdam)
- d. Zeggenschap over het verlenen van informele zorg en schuldhulpverlening, waarbij nog te vaak strijd moet worden geleverd met formele zorg- en welzijnsinstellingen die in de praktijk minder presteren (Bestevaer en Mantrelzorg in Beeld Amsterdam West, buurtkantoor Doornakkers in Eindhoven, Wilskracht Werkt in Rotterdam)
- e. Meer zeggenschap over de besteding van publieke middelen in de eigen buurt (Schalkhaar in Deventer, per gebied meestemmen over prioriteiten in

aanbestedingen (Eindhoven), beïnvloeden geldstromen in de Filmwijk in Almere, budgetmonitoring en buurtbesteden in de Indische buurt in Amsterdam Oost (via burgerjury).

Conclusie: om de wens naar meer zeggenschap van maatschappelijke initiatieven en buurtbewoners over beheer en gebruik van voorzieningen, plannen maken en besteding van publieke middelen in en voor de eigen buurt te realiseren zijn meer vaste afspraken nodig tussen de overheid en bewonersorganisaties en (in geval van zorgvoorzieningen en buurtruimten) met zorg- en welzijnsinstellingen en woningcorporaties.

Ruimte voor Initiatieven

De behoefte aan meer ruimte voor maatschappelijke initiatieven komt in de gesprekken naar initiatiefnemers naar voren rond twee aandachtspunten:

- a. *Fysieke ruimte voor maatschappelijke initiatieven.* Vrijwel alle initiatieven hebben vroeg of laat behoefte aan een eigen ruimte voor het organiseren van ontmoetingen en activiteiten, het beleggen van bijeenkomsten en vergaderingen. Gemeenten gaan hier verschillend mee om. Soms wordt het gebruik van een leegstaande ruimte gedoogd (IJburg Amsterdam Oost, Cabralschool Amsterdam West) of gefaciliteerd, waarna een moeizaam overleg volgt over een meer permanent gebruik. In andere gemeenten wachten initiatiefnemers nog steeds op een honorering van hun verzoek om een vaste ruimte (Hilversum, Almere) of wordt dit pas toegekend als het initiatief zich bewezen heeft (Oostelijk Havengebied Amsterdam), In weer andere gemeenten wordt een actief beleid gevoerd (Amsterdam Oost met de Meevaart en buurthuis Archipel en Deventer (buurthuis De Fontein) en Eindhoven met de wijkonderneming Woensel-West i.s.m. woningcorporatie Trudo). In Amsterdam West vindt een geleidelijke ommekeer plaats van het verplicht moeten shoppen in zg. Huizen voor de Buurt naar meer kleinschalige en buurtgerichte voorzieningen in de vorm van buurtkamers die tegen maatschappelijke huurprijzen worden verhuurd. In een aantal gevallen worden afspraken gemaakt met een woningcorporatie of een verhuurder over het beschikbaar stellen van ruimten tegen een lagere aanvangshuur (Cooperatie Oostelijk Havengebied met woningcorporatie en stadsdeel) of verhuur tegen betaling van de kosten voor elektra en water (commerciële verhuurder op IJburg met tijdelijk verhuurcontract).

Conclusie: het is wenselijk te onderzoeken of een meer generieke regeling kan worden getroffen om aan leegstaand en leegkomend maatschappelijk vastgoed een bestemming te geven voor maatschappelijke initiatieven, al of niet gekoppeld aan een "right to bid" met maatschappelijke huur- of kooprijzen.

- b. Het tweede aspect waar initiatiefnemers vragen om meer ruimte is meer *budgettaire ruimte uit de lopende begroting voor maatschappelijke initiatieven.* Dit vanuit het uitgangspunt dat maatschappelijke initiatieven die werken aan de publieke zaak ook recht hebben op publieke middelen. Hier wordt op vier manieren aan gewerkt:

- + via een afzonderlijke post op de begroting voor maatschappelijke initiatieven die voorstellen kunnen indienen onder het programma Right to Challenge (Rotterdam)
- + door het beschikbaar stellen van wijkbudgetten voor de 6 wijken in Deventer die door bewoners zelf besteed mogen worden (Deventer Wijkaanpak)
- + via een koppeling aan het Right to Challenge (Schepenstraat Rotterdam waar bewonersinitiatief recht krijgt om publieke middelen voor planvorming te gebruiken voor het opstellen van hun buurtplan)
- + via een vast percentage op de programmabegroting (in Amsterdam Oost wordt 10% van de programmabegroting Sociaal Domein beschikbaar gehouden voor maatschappelijke initiatieven voor het, waaruit Sociale domein en de bestemming daarvan vindt plaats via een burgerjury)

Daarnaast bestaan in de meeste gemeenten subsidieregelingen voor buurtbudgetten, waaruit de eerste aanloopkosten of kosten voor activiteiten van bescheiden omvang betaald kunnen worden.

Conclusie: het lijkt wenselijk te onderzoeken of het uitgangspunt dat werken aan de publieke zaak recht geeft op het kunnen beschikken over publieke middelen zou kunnen worden uitgewerkt in een meer algemene regeling op lokaal en/of rijksniveau waarin de erkenning van een maatschappelijk initiatief wordt gekoppeld aan een budget-bestedingsrecht voor de maatschappelijke voorziening of activiteit die door het initiatief wordt gerealiseerd.

Ondersteuning.

De behoefte aan ondersteuning ligt bij de initiatiefnemers met wie gesprekken zijn gevoerd, nogal verschillend.

In vrijwel alle gevallen is er *behoefte aan een vaste ambtelijk contactpersoon* die kan zorgen voor het leggen van verbindingen naar en/of het afhandelen van vragen om informatie of vergunningen naar diverse afdelingen van de gemeente waar een initiatief mee te maken krijgt. Wij zijn daar in de paragraaf ambtelijke organisatie al nader op ingegaan.

Daarnaast is er wisselend behoefte aan *inhoudelijke ondersteuning*. Vele maatschappelijke initiatieven beschikken vaak zelf via vrijwilligers of via ZZP'ers over inhoudelijke deskundigheid. Soms reikt die zelfs verder dan de ambtelijke kennis (bv. Buitenstad Almere). In het initiatief Schepenstraat heeft de buurt zelf voldoende en naar hun mening betere deskundigheid in huis om zelf een plan op te stellen voor de herinrichting van de Schepenstraat. Omdat in Rotterdam het Right to Challenge bestaat en kan worden benut (ook door middel van het beschikbaar stellen van publieke middelen uit de begroting) is daar sprake van optimale voorwaarden voor zelfgekozen deskundige begeleiding.

Het komt ook voor, met name bij zorginitiatieven dat een spreekuur opgezet door vrijwilligers en/of ZZP'ers erin slaagt bepaalde problemen (bv. rond schuldhulpverlening) directer en adequater op te lossen dan de formeel daarvoor gesubsidieerde welzijns- of zorginstellingen. Dat leidt soms tot enige fricties (Bestevaer en Mantelzorg in Beeld in Amsterdam-West en Doornakkers in Eindhoven) maar in het stadsdeel Oost in Amsterdam is dit probleem "opgelost" door een deel van het welzijns- en zorgbudget beschikbaar te

stellen voor informele zorgverleners vanuit de buurten zelf die veelal goede resultaten weten te bereiken.

Daarnaast hebben sommige initiatieven behoefte aan *tijdelijke externe ondersteuning*, bijvoorbeeld in het aanvangsstadium van zelfbeheer en administratie van buurtvoorzieningen als bibliotheken (Eindhoven) of buurthuizen (Archipel in Amsterdam Oost, de Fontein in Deventer). Die ondersteuning komt ofwel van de gemeente en in sommige gevallen van medewerkers of pensionados van banken of verzekeraars die als vrijwilligers hun expertise ter beschikking stellen van een initiatief. (Coop MidWest Amsterdam en Drents Dorp Eindhoven).

Conclusie: bij de nadere uitwerking van het project of in een vervolgproject zou het goed zijn de verschillende vormen van ondersteuning die nodig zijn voor het van de grond krijgen van maatschappelijke initiatieven en de doorstart naar een continue bijdrage aan het publieke domein in kaart te brengen en te bezien of het wenselijk is hiervoor wettelijke regelingen of lokale regelingen te treffen die ondersteuning van erkende waardevolle maatschappelijke initiatieven mogelijk maakt of garandeert.

Positie vrijwilligers.

Een apart knelpunt dat naar voren komt is de positie van vrijwilligers die werk verrichten met een uitkering. Die uitkeringsinstantie verplicht deze vrijwilligers regelmatig te solliciteren, vaak met bedroevend weinig resultaat. Zij stellen het op prijs als hun niet-betaalde werk als vrijwilliger gehonoreerd zou worden als werkervaring en dat zij minimaal voor een aantal dagen per week vrijgesteld worden om als vrijwilliger te werken aan het maatschappelijk initiatief. In een enkele gemeente wordt dit wel gedoogd door de uitkeringsinstantie, maar een formele regeling hiervoor wordt node gemist.

Bij sommige initiatieven speelt ook de vraag of het werk dat door vrijwilligers wordt verricht in het publieke domein zou kunnen worden vergoed, zonder dat dit ten koste gaat van een uitkering.

Conclusie: voor beide knelpunten geldt dat het wenselijk is te onderzoeken of een meer algemene wettelijke regeling kan worden getroffen die de inzet van vrijwilligers in maatschappelijke initiatieven stimuleert en aanmoedigt en niet onnodig beperkt.

Maatschappelijke Meerwaarde.

In ieder gesprek met de initiatiefnemers is de vraag gesteld welke meerwaarde het initiatief heeft voor de buurt of de stad. Per initiatief verschilt dit uiteraard, maar er zijn wel enkele gemeenschappelijke punten naar voren gekomen.

- a. De meeste initiatieven leiden tot meer sociale cohesie in de buurten waar die initiatieven worden genomen. Zodra ook nog sprake is van een eigen ruimte waaruit activiteiten kunnen worden georganiseerd, neemt die verbondenheid van initiatieven met buurtbewoners nog aanmerkelijk toe.
- b. Het is opvallend dat vele van de initiatieven die wij hebben gesproken vrij snel van een beperkt en kleinschalig initiatief doorgroeien naar een platform waar meerdere

initiatieven door worden ondernomen. (Almere Buitenstad en Almere Filmwijk, Natuurlijk IJburg, de Meevaart en Cooperatie Oostelijk Havengebied in Amsterdam Oost, Coop Midwest in Amsterdam West, Regiegroep Schalkhaar in Deventer, Drents Dorp en Woensel West in Eindhoven, Hilversum Verbonden). Ook voor deze initiatieven geldt dat het kunnen beschikken over een eigen ruimte tot een duidelijke groei van activiteiten leidt.

- c. Vele initiatiefnemers verwijzen bij de vraag naar maatschappelijke meerwaarde direct naar de activiteiten die worden opgezet of ondernomen door de initiatiefnemers. Bijvoorbeeld in het sociaal domein het bemiddelen bij schuldhulpverlening, het zoeken naar werk en/of het creëren van werkgelegenheid . Of bij het beheer van buurthuizen of bibliotheken wordt verwezen naar het aantal bezoekers en de activiteiten die plaats vinden. Op de vraag of deze maatschappelijke meerwaarde ook gemeten kan worden, blijkt er enerzijds huiver te bestaan voor ambtelijke evaluaties of controles , maar anderzijds wel behoefte te bestaan aan erkenning, die wellicht mede kan worden verkregen door een onafhankelijke meting van resultaten. Vanuit een van de initiatieven werd het voorstel gedaan om dit te realiseren via stage-opdrachten aan studenten van hogescholen of universiteiten.

Conclusie: Het lijkt wenselijk de maatschappelijke meerwaarde van maatschappelijke initiatieven nader te beschrijven en dan zowel in geld als in maatschappelijke waardering uit te drukken.

Deel II. Resultaten van de gesprekken met bestuurders en ambtelijke medewerkers

De gesprekken met bestuurders en ambtenaren zijn ook gevoerd aan de hand van een vragenlijst (*bijlage 4*). De vragenlijst is zodanig opgezet dat we bestuurders en ambtelijke medewerkers hebben gevraagd te reageren op de knelpunten en kansen die de initiatiefnemers naar voren hebben gebracht. Daarna hebben we doorgepraat over de vraag of en zo ja, in welke vorm, vaste afspraken tussen de overheid (stadsdeel, gemeente en rijk) en maatschappelijke initiatieven wenselijk zijn om de knelpunten en kansen meer structureel aan te pakken.

II.1. Ambtelijke organisatie.

De knelpunten en kansen die door initiatiefnemers zijn benoemd worden in het algemeen wel (h)erkend, zowel door ambtelijke medewerkers als door bestuurders.

In de meeste gemeenten wordt het probleem van de “*schotjescultuur*” aangepakt door in de wijken of buurten te werken met gebiedscoördinatoren (buurtcoördinator, buurtmakelaar, participatiemakelaar, buurtcontactambtenaren). Zij hebben tot taak om vragen, wensen of klachten van buurtorganisaties en initiatiefnemers m.b.t. verschillende gemeentelijke diensten en afdelingen op te nemen en te beantwoorden, zodat niet de initiatiefnemers gedwongen worden zich van het kastje naar de muur te bewegen. Hun activiteiten worden over het algemeen door initiatiefnemers op prijs gesteld.

Wel zijn er 2 aandachtspunten die voor verbetering in aanmerking komen, ook naar het oordeel van de meeste wijkcoördinatoren:

a. De “schotjescultuur. De “januskop” en het “topdown denken”

De aandacht voor een maatschappelijk initiatief neemt meestal af naarmate de wensen vanuit dit initiatief hoger in de ambtelijke hiërarchie besproken moeten worden. Als een initiatief bovendien ook nog een andere oplossingsrichting kiest of andere (beleids)prioriteiten stelt als de gemeente (vgl. Buitenstad in Almere, CoopMidwest in Amsterdam West, Drents Dorp in Eindhoven) is de bereidheid om van het gemeentelijk beleid (bv. t.a.v. vastgoed of groenbeheer) af te wijken niet al te groot. In een enkel geval (bv. gemeente Almere) verwijst de directie naar het middle management waar vaak meer bezwaren worden gezien t.a.v. maatschappelijke initiatieven. In al deze situaties is sprake van een botsing tussen heersende beleidsopvattingen of regels en voorschriften die door de beleidsambtenaren en de afdelingen die met handhaving zijn belast, worden nageleefd en de wensen van maatschappelijke initiatieven. Deze laatste zijn veelal vernieuwend en wijken dus per definitie veelal af van stringente regels en verordeningen of hebben andere inzichten over de te hanteren werkwijze m.b.t. beheer van voorzieningen en openbare ruimten of t.a.v. zorg en welzijn of over plannen voor hun straat of buurt.

Alle bestuurders die wij hebben gesproken onderkennen dit probleem en ondersteunen ook het aanstellen van wijk- of buurtcontactambtenaren om de problemen rond de “*schotjescultuur*” en de soms gebrekkige informatievoorziening op te lossen. Hier ligt naar het zich laat aanzien een *taak voor bestuurders* om duidelijkheid te verschaffen over de mate waarin zij voorrang willen geven aan maatschappelijke vernieuwende initiatieven, ook of wellicht juist omdat deze afwijken van het vigerende beleid. Verderop komen wij hier op

terug waar het gaat om voorbeelden van het erkennen van maatschappelijk eigenaarschap en het verstrekken van meer zeggenschap aan maatschappelijke initiatieven.

Een aantal bestuurders maakt in houding en gedrag duidelijk zowel naar de ambtelijke top als naar de wijk- of buurtgerichte ambtenaren dat hij of zij het wenselijk vindt meer ruimte te geven aan het tot stand komen en ontwikkeling van maatschappelijke initiatieven.

Daarnaast initiëren bestuurders bewust trainingen en cursussen (rond gebiedsgericht werken of rondom de begeleiding van maatschappelijke initiatieven) die tot doel hebben de gemeentelijke inzet op elkaar af te stemmen en verschillen van inzicht bespreekbaar te maken. Een enkele bestuurder stuurt aan op het beleggen van functioneringsgesprekken tussen gebiedsgericht werkende ambtenaren en bewoners van dat gebied.

Een aantal bestuurders biedt de mogelijkheid aan maatschappelijke initiatieven om zich rechtstreeks te wenden tot bestuurders via spreekuren of via regelmatige wijkbezoeken. Vanuit een van de contactambtenaren komt de wens naar voren dat als bestuurders de onaangename taak hebben om aanvragen om steun vanuit initiatieven af te wijzen, deze taak niet over te dragen aan de contactambtenaren, maar dit zelf te komen uitleggen tijdens een (ingelast) werkbezoek.

b. De omloopsnelheid van ambtenaren en bestuurders.

Zowel ambtelijke reorganisaties als de wisselvalligheden in het (partij)politieke bestaan van bestuurders lijken een min of meer vast patroon te worden bij de overheid. Vele bewonersorganisaties die al wat langer betrokken zijn bij maatschappelijke initiatieven zien de eigen positie en inbreng veelal als de meest constante bij het aanpakken van maatschappelijke problemen. Zij ervaren het dan ook als een verzwarende omstandigheid als zij als vrijwilligers steeds opnieuw de ambtenaren of bestuurders moeten bijpraten over de (voor)geschiedenis van hun initiatief of project.

Conclusie: Het is wellicht verstandig meer rekening te houden met deze wisselvalligheden en enige afspraken te maken over het vastleggen van de stappen in een ontwikkelingsproces en de afspraken die tussentijds worden gemaakt op ambtelijk en bestuurlijk nivo. Dit kan door een (openbaar) dossier of logboek bij te laten houden door de vaste contactambtenaar, waarin die afspraken worden vastgelegd. Bij wisselingen wordt dit logboek meegegeven in het overdrachtdossier en waar nodig toegelicht zodat de contacten tussen maatschappelijke initiatiefnemers en de overheid snel hersteld kunnen worden.

“Boter bij de vis”

Dit aandachtspunt komt terug bij de discussie over maatschappelijk eigenaarschap en meer zeggenschap.

II.2. Recht op informatie.

De knelpunten en kansen op het vlak van informatieverstrekking van de zijde van de overheid doen zich voor op twee punten:

- a. Informatie die wordt gevraagd door initiatiefnemers en die soms niet wordt geleverd of waar men lang op moet wachten.

In de interviews met ambtenaren en bestuurders wordt dit aandachtspunt wel onderkend. Het gevoel overheerst dat gebiedsgericht werkende ambtenaren of contactambtenaren voor een belangrijk deel wel voorzien in de behoefte aan nadere informatie van de zijde van de overheid over de maatschappelijke vraagstukken waar initiatiefnemers bij betrokken zijn, Maar in sommige gevallen, met name waar het gaat om vastgoed of zaken waar de

gemeente een financieel belang bij heeft, wil de informatieverstrekking nog wel eens te wensen over laten, naar het oordeel van initiatiefnemers.

b. Actieve informatieverstrekking van de zijde van de overheid zelf.

Een regelmatig terugkerend probleem is dat informatie over beleidsvoornemens of plannen waar een gemeente aan werkt niet of niet tijdig worden gemeld aan de mensen die wonen en werken in een buurt of wijk.

Daarnaast hebben bewoners en initiatiefnemers die een bijdrage willen leveren aan de publieke zaak, behoefte aan informatie over eenvoudige vragen zoals: hoeveel geld of menskracht wordt er in onze buurt eigenlijk besteed en aan sociale en culturele voorzieningen aan het aanpakken van een maatschappelijk vraagstuk, aan veiligheid, aan groenbeheer, aan onderhoud. Dat is informatie die niet zomaar beschikbaar is en waar een gemeente of stadsdeel enige moeite voor moet doen om die beschikbaar te stellen. Er zijn op dit vlak wel al diverse voorbeelden van lokale overheden die werk maken van deze actieve informatieverstrekking en die ook laten zien dat het kan. In Rotterdam krijgt de initiatiefgroep Scheperstraat die zelf een plan gaat ontwikkelen voor de herinrichting van hun straat alle gemeentelijke informatie die daarvoor nodig is. Daar is dit gekoppeld aan het Right to Challenge. Amsterdam-Oost heeft alle informatie over de besteding van middelen in het sociale domein voor het gehele stadsdeel per postcodedistrict beschikbaar gesteld en toegankelijk gemaakt via kaarten en beelden op de website. In Eindhoven is op de website www.buurtthermometer.nl alle gemeentelijke informatie die voor een buurt voorhanden is, te vinden.

Conclusie: Bij het nog groeiende aantal maatschappelijke initiatieven die zich in willen zetten voor de publieke zaak, lijkt het wenselijk over beide vormen van informatieverstrekking afspraken vast te leggen die aan alle initiatiefnemers en betrokken ambtenaren helderheid verschaft over het recht op informatie waar burgers een beroep op kunnen doen. Daarbij kan goed worden aangesloten op het onlangs gepubliceerde advies over Open Data van een daartoe ingestelde adviesgroep van het Ministerie van BZK.

II.3 Maatschappelijk eigenaarschap.

Ook bij ambtelijke medewerkers en bestuurders is dit nog geen vastomlijnd begrip. Er is wel begrip voor gevoel dat bij vele initiatiefnemers bestaat dat zij zichzelf eigenaar voelen van hun eigen initiatief, maar dat dit niet altijd leidt tot de erkenning van een volwaardig partnerschap bij maatschappelijke initiatieven.

In de discussie die we over dit punt hebben gevoerd in het eerste intervisiegesprek met bestuurders van de deelnemende gemeenten wordt enerzijds ook toegegeven dat hier sprake is van een zekere diffuusheid en terughoudendheid, maar wordt er anderzijds ook voor gepleit wel afspraken vast te leggen, waaruit de erkenning en waardering voor een initiatief blijkt. Een van de bestuurders waarschuwt er daarbij voor de discussie over de juridische vorm niet al te vroeg het gesprek te laten domineren. Soms wordt pas halverwege een proces duidelijk welke vorm het meest geschikt is voor een maatschappelijk initiatief. Hier staat tegenover dat in een gemeente als Almere wel sprake is van verregaande erkenning van bevoegdheden van inwoners van nieuwe wijken als Hoekwierde (waar al 20 jaar lang sprake is van zelfbeheer) en meer recent Oosterwold, waar nieuwe bewoners heel goedkoop een stuk grond kunnen kopen maar daarna zelf moeten beslissen over zaken als riolering, aanleg infrastructuur en nutsvoorzieningen. Dat experiment wordt nu zorgvuldig

gevolgd om te achterhalen waar de bewoners de gemeente echt nodig hebben, maar het liefst zo min mogelijk.

Het voorbeeld leidt tot een discussie over de vraag of er toch niet bepaalde grenzen worden gesteld, bijvoorbeeld m.b.t. veiligheid. In Almere wordt daarvoor het landelijke bouwbesluit als voldoende beschouwd.

In Eindhoven had het (vorige) gemeentebestuur het voornemen om de welstand af te schaffen in delen van de stad, maar hier kwamen bewoners tegen in het geweer. Het resultaat is dat nu enkele wijken zijn aangewezen waar bewoners zelf de welstand regelen. De bestuurder uit Eindhoven stelt voor het perspectief eens te veranderen en vanuit bewoners te denken en dan de vraag ter stellen: welke zaken willen wij eigenlijk zelf minimaal geregeld hebben en wie gaat dat dan handhaven. Het voorstel ligt in het verlengde van "Wij Eindhoven" een initiatief van bewoners waarin de Eigen Kracht van bewoners centraal wordt gesteld.

Dit voorstel wordt door een aantal bestuurders onderschreven, maar er worden wel twee kanttekeningen bij gemaakt, c.q. voorwaarden bij gesteld:

- a. Lang niet alle buurten beschikken over voldoende Eigen Kracht mensen om veel zaken zelf op te pakken en te regelen.
- b. Je hebt als bestuurder en als overheid wel te waken voor de kwaliteit en de continuïteit van de dienstverlening en voorzieningen voor alle inwoners.

In de discussie worden daarbij de volgende voorstellen gedaan voor de nadere uitwerking van deze randvoorwaarden:

- + Sommige buurten hebben wel voldoende eigen kracht maar niet via discussies in georganiseerde kringen. Die mensen moet je op een andere manier benaderen.
- + er zitten grote verschillen in de kwaliteit van de ondersteuners. Sommigen kijken vanuit de perceptie: waar liggen jullie kwaliteiten en hoe kan ik die faciliteren en anderen zeggen: Ne, dit is nu jullie verantwoordelijkheid.
- + zowel de sociale wijkteam medewerkers als de van gemeentewege aangestelde gebiedsgericht werkende ambtelijke medewerkers moeten wel de competenties en kwaliteiten ontwikkelen die nodig zijn voor het faciliteren van Eigen Kracht en maatschappelijke initiatieven. Een bestuurder merkt in dit verband op dat hij in de toekomst de functioneringsgesprekken met gebiedscoördinatoren wil laten uitvoeren door de buurtbewoners. Andere bestuurders hebben plannen voor of zijn al begonnen met trainingen van ambtelijke medewerkers in het omgaan met maatschappelijke initiatieven.

Voorlopige conclusies:

Maatschappelijk eigenaarschap zal vooral gestalte moeten krijgen door erkenning en waardering van maatschappelijke initiatieven als gelijkwaardige partners in het werken aan de publieke zaak. Dit kan worden bewerkstelligd door:

- + initiatiefnemers zo groot mogelijke vrijheid te geven in het realiseren van hun initiatieven, niet door het vastleggen van allerlei voorwaarden en regels, maar door alleen vast te leggen de zaken die je minimaal geregeld wilt hebben;*
- + niet te vroeg in het proces discussies starten over de meest wenselijke rechtsvormen voor initiatieven maar deze pas in de loop van het proces bespreekbaar maken en waar nodig weer bijstellen*
- + bij het faciliteren en ondersteunen van maatschappelijke initiatieven gaan we uit van de Eigen kracht die aanwezig is in buurten en bij bewonersorganisaties; waar die zich (nog) niet manifesteert moeten hulpverleners en ambtelijke medewerkers methoden en vaardigheden ontwikkelen om die latent aanwezige kracht naar boven te halen.*
- + het ondersteunen van maatschappelijke initiatieven ontslaat een bestuur niet van de plicht wel te waken over de kwaliteit en continuïteit van publieke dienstverlening en voorzieningen*
- + trainingen voor ambtelijke medewerkers en sociale wijkteams en ondersteuners zijn gewenst waarin de vaardigheden en competenties voor het faciliteren en stimuleren van maatschappelijke initiatieven ontwikkeld worden.*

II.4. Zeggenschap en zelfbeheer.

Zowel de ambtelijke medewerkers als de bestuurders komen in de interviews met vele concrete voorbeelden waarin overdracht van zeggenschap en zelfbeheer naar maatschappelijke initiatieven wordt nagestreefd of al is gerealiseerd. In deze tussenrapportage geven we per domein voorbeelden van deze vormen van zeggenschap en zelfbeheer en gaan daarna in op de zaken die geregeld moeten worden om zeggenschap en zelfbeheer meer structureel mogelijk te maken voor maatschappelijke initiatieven die dit ook willen realiseren.

Alle bestuurders zien de groei van meer maatschappelijke initiatieven in meerdere domeinen van het publieke leven als een stip op de horizon, waar de samenleving naar toe gaat. De discussies gaan vooral over de vraag hoe die zeggenschap en het zelfbeheer vorm kunnen krijgen en hoe ver je daarmee kunt en wilt gaan. Wel wordt vastgesteld dat deze beleidskoers in sommige onderdelen van het ambtelijk apparaat op enige weerstand of onbegrip stuit, maar zowel de bestuurders als de leidinggevende ambtenaren zien het als hun opdracht de veranderingen in gedrag en cultuur die daarvoor nodig zijn binnen het ambtelijk apparaat, te stimuleren en door middel van gesprekken en trainingen te bevorderen. Hier en daar is men ongeduldiger en vindt men dat er 'boter bij de vis' moet en dat we nu wel lang genoeg over cultuurverandering hebben gesproken.

II.4.1 Beheer en gebruik van buurtvoorzieningen zoals buurthuizen en bibliotheken.

In vrijwel alle gemeenten die deelnemen aan de Werkplaats zijn voorbeelden aanwezig van buurthuizen en buurtaccommodaties die worden beheerd en gebruikt door bewonersorganisaties en/of maatschappelijke initiatieven. In de gemeente Deventer is het beheer over het leegstaande buurthuis de Fontein na enige aanvankelijke strubbelingen nu in handen van een actieve bewonersorganisatie.

In Eindhoven moesten vanwege de bezuinigingen diverse filialen van de centrale bibliotheek sluiten. Dankzij en intensief traject waarin bewoners zijn ondersteund om zelf op termijn het beheer van de bibliotheekfilialen over te nemen, zijn er nu weer meer dan 20 filialen opengesteld. In dezelfde stad is een voorstel ontwikkeld voor Woensel West om een buurtonderneming te laten ondersteunen door de gemeente en woningcorporatie Trudo. In Hilversum hebben beide initiatieven die deelnemen aan de Werkplaats (Hilversum Verbonden en de van Riebeeckgalerij) wel behoefte aan een vast onderkomen maar dat is nog niet gerealiseerd.

In Amsterdam West was door het vorige stadsdeelbestuur een regeling getroffen in overleg met het gemeentelijk vastgoedbedrijf om de bewonersorganisatie CoopMidWest de voormalige Cabralschool (die de coöperatie reeds enkele jaren beheert) te laten exploiteren en beheren. De afspraken daarover zijn helaas niet in een contract of overeenkomst vastgelegd, waardoor het nieuwe centrale stadsbestuur de kans schoon zag de cooperatie de huur op te zeggen. Deze cooperatie is nu bezig een hergebruikplan te ontwikkelen voor de oude school waarbij een daartoe op te richten stichting het pand koopt en zelf gaat exploiteren en beheren met financiering van een bank (Triodosbank) en private investeerders. Het project toont wel aan hoe noodzakelijk het is afspraken tussen een lokale overheid en maatschappelijke initiatieven tijdig vast te leggen.

In hetzelfde stadsdeel is het beleid m.b.t. het beschikbaar stellen van maatschappelijk vastgoed de afgelopen jaren drastisch gewijzigd. Vanaf 2010 waren bewonersorganisaties en maatschappelijke initiatieven verplicht ruimten te huren in de zgn. Huizen voor de Buurt die op een beperkt aantal plaatsen in dit stadsdeel (met meer dan 100.000 inwoners) werden

ingericht. Voor vele kleinschalige buurtorganisaties was de afstand tot het Huis voor de Buurt veel te ver en waren bovendien de huren veel te hoog. Sinds twee jaar is het beleid gewijzigd en worden op buurnivo (tussen de 5 a 8000 inwoners) waar maatschappelijke initiatieven zich melden buurtkamers ingericht c.q. erkend die op termijn een maatschappelijke huurprijs moeten realiseren door een verdienmodel op te zetten. Enkele buurtkamers zijn in gebruik bij maatschappelijke informele zorginitiatieven zoals Bestevaer. Dit project moet de huur betalen uit het subsidie dat wordt verkregen voor hun activiteiten op het vlak van schuldhulpverlening en armoedebestrijding.

In Amsterdam Oost is het stadsdeel al jarenlang bezig met een bewust beleid t.a.v. ruimten voor maatschappelijke initiatieven. Het uitgangspunt is dat maatschappelijke initiatieven die activiteiten verrichten die bijdragen aan het opheffen van sociale achterstanden, het bevorderen van zelfwerkzaamheid en het versterken van de daar opbloeiende communities, in aanmerking komen voor een vast onderkomen voor die activiteiten. Het meest sprekende, wordt gezien voor meer dan 80% gevuld is met activiteiten waarvan minimaal 60% voor en door bewoners. Het bestuur van het buurthuis bestaat uit een drietal professionals die tegen een zeer beperkte vergoeding voor een van hen het buurthuis beheren en exploiteren en ook nog een leerwerkbedrijf zijn voor jongeren uit de buurt die de receptie en de bar bedienen en beheerwerkzaamheden verrichten. De pogingen die zijn ondernomen om het beheer over te dragen aan bewoners zijn tot twee keer toe tot nu toe mislukt omdat bleek dat de beheerders vanuit de buurt een te beperkte groep buurtbewoners toegang verleenden tot het buurthuis. De Meevaart heeft wel zoveel krediet opgebouwd dat het bestuur het jaarlijkse beleidsplan voor beheer en exploitatie en voor de activiteiten in het pand pas aan het einde van ieder jaar hoeven in te dienen (met daardoor een 100% resultaat!).

Voor nieuwe initiatieven die zich aanmelden in andere buurten van dit stadsdeel volgt de verantwoordelijke wethouder een beleid dat allereerst gevraagd wordt aan initiatiefnemers om te bezien of ze ruimten kunnen delen met andere maatschappelijke organisaties. Ook moeten de initiatiefnemers zich "bewijzen" in de zin dat hun initiatief van blijvende aard is en meer mensen weet aan te trekken. Als dat na 1 ½ a 2 jaar het geval is, wordt samen met de initiatiefnemers en met in de buurt werkzame corporaties of verhuurders bekeken of een ruimte voor activiteiten beschikbaar is en kan worden gehuurd, waarbij het stadsdeel voor enkele jaren een deel van de huur voor haar rekening neemt. Het maatschappelijk initiatief moet dan zelf wel een verdienmodel ontwikkelen. (voorbeeld de cooperatie Oostelijk Havengebied, een van de initiatieven in de Werkplaats).

Al deze positieve voorbeelden betekenen niet dat daarmee de problemen rond zeggenschap en zelfbeheer van buurtvoorzieningen zijn opgelost. Alle gemeenten zien zich de komende jaren voor de volgende problemen en mogelijke oplossingsrichtingen geplaatst:

- a. De afdelingen of diensten voor vastgoed worden (al of niet als gevolg van bezuinigingen) door college- en raadsbesluiten verplicht leegstaande of leegkomende ruimten, ook die welke beschikbaar zijn of waren voor maatschappelijk vastgoed, te verhuren of te verkopen tegen marktconforme prijzen.
- b. Omdat de meeste maatschappelijke initiatieven die prijzen niet kunnen betalen, is dus een al dan niet tijdelijke medefinanciering vereist van andere afdelingen van de gemeente die dit kunnen of moeten verdisconteren in hun subsidie- c.q. aanbestedingsbeleid.

- c. Daarnaast moet er ook rekening mee worden gehouden dat sommige initiatiefnemers, met name in voormalige aandachtswijken, ook getraind en ondersteund moeten worden in het zelfbeheer van publieke voorzieningen zoals buurthuizen en bibliotheken.
- d. In sommige situaties kan worden gestreefd naar het ontwikkelen van een verdienmodel door de maatschappelijke initiatieven die deze ruimten huren of (zelden) kopen, bijvoorbeeld door een deel van de ruimten te verhuren aan private of gemeentelijke partijen. Maar dat kan alleen als de beschikbare ruimten zich daarvoor lenen en het maatschappelijk initiatief daarop aansluit. Voor initiatieven die zich toeleggen op armoedebestrijding, schuldhulpverlening en informele zorg is de koppeling aan een verdienmodel vrijwel uitgesloten en zal de huur van deze ruimten uit andere inkomsten betaald moeten worden
- e. Een andere oplossingsrichting is dat de overheid zelf die maatschappelijke initiatieven zo waardevol vindt dat zij een deel van het budget voor het sociaal domein hiervoor afzondert (a la Amsterdam Oost) of uit de gemeentebegroting als geheel middelen beschikbaar stelt voor maatschappelijke initiatieven die zich aanmelden voor het Right to Challenge, zoals in Rotterdam is gebeurd.
- f. Een gemeentebestuur, maar ook de Rijksoverheid, kan natuurlijk ook besluiten een beperkt deel van het vastgoed dat door haar wordt beheerd, beschikbaar te stellen als maatschappelijk vastgoed en dit te verhuren of te verkopen tegen maatschappelijk aanvaardbare huur- of koopprijzen of tegen ingroeihuren of zogeheten 'omzethuren'.

Voorlopige conclusie:

er zijn meerdere argumenten om voor het stimuleren van meer zeggenschap en zelfbeheer van publieke voorzieningen door maatschappelijke initiatieven over te gaan tot het maken van vaste afspraken of samenwerkingsovereenkomsten waarin de rechten en plichten van zowel de initiatiefnemers als de overheid en eventuele andere betrokken partijen (corporaties, welzijns- en zorginstellingen) worden vastgelegd. Daarbij zal in de meeste gevallen het uitgangspunt moeten zijn verhuur of verkoop tegen een maatschappelijke huur- of koopprijs. Tevens is flankerend beleid nodig om maatschappelijke initiatiefnemers die hierin willen participeren de nodige vaardigheden en competenties aan te leren.

Een Right to bid kan worden uitgewerkt als een voorkeursrecht dat wordt toegekend aan maatschappelijke initiatieven op basis van de voorbeelden uit de Werkplaats en uit andere gemeenten waar dit recht al is toegepast rond bepaalde voorzieningen

II.4.2. Zeggenschap over inrichting en beheer van groenvoorzieningen.

Ten aanzien van beheer van openbare ruimtes zijn er verschillende voorbeelden te vinden in Nederland. Klassiek geval is Hoekwierde in Almere waar buurtbewoners al vele jaren het zelfbeheer en het onderhoud doen van het openbare groen in hun wijk. Hiervoor wordt een jaarlijks bedrag overgemaakt en aan het eind van het jaar in een gesprek gecontroleerd of het adequaat genoeg besteed is. De indruk bestaat dat als het niet zo is dat er dan ook niks aan de hand is: volgend jaar beter! Hoekwierde is al zo normaal dat het niet werd voorgedragen als te monitoren buurtinitiatief. Anders lag dat bij Buitenstad en Vindplaats Zenit. Met name het laatste initiatief levert lessen op, met name in de beginfase. De buurt is

aan zet en met verschillende vrijwilligers onderhouden ze het archeologisch waardevolle stuk openbare ruimte met verschillende activiteiten. In het begin leverde de vraag met wie ze nu moesten dealen nog de meeste knelpunten op. De dienst Stadsontwikkeling was eigenaar, maar de dienst Stadsbeheer deed het onderhoud.

Het voorbeeld van de Molentuin Deventer levert andere inzichten. Hier was sprake van een stuk grond dat in bezit was van een woningbouwcorporatie. De gemeente stond op afstand en vond dat het er niet teveel bemoeienis mee had. Een van de belangrijke bevindingen hier was dat de initiatiefnemers (buurtbewoners) niet het gevoel hadden dat ze gelijkwaardig waren. Zo spraken de wethouder en de directeur van de woningcorporatie elkaar over hun initiatief, zonder dat zij daarvan op de hoogte waren laat staan uitgenodigd. De bewoners hebben vanaf het begin af aan gezegd dat als er een 'right to bid' was geweest, hen dit in een veel sterkere en minder afhankelijke positie had gebracht.

Voorlopige conclusie

Groenbeheer en zelfbeheer over openbare ruimten door maatschappelijke initiatieven komt in een aantal gemeenten voor. Het lijkt wenselijk hiervoor een stimuleringsregeling te ontwerpen die door gemeenten kan worden toegepast. Daarbij kan iedere gemeente zelf rekening houden met specifieke locaties en situaties die maatwerk vereisen. Een right to bid (al dan niet als onderdeel van right to challenge, wat in toenemende mate als verzamelnaam dient voor allerlei aanvragen van initiatieven) kan als hefboom helpen om initiatieven in positie te krijgen.

II.4.3 Zeggenschap over het zelf maken van een buurtplan of straatplan met beschikbaar stellen van publieke middelen

De Schepenstraat in Rotterdam is een mooi voorbeeld van zelf het heft in handen nemen om een buurtplan te maken, in dit geval de herinrichting van een hele straat. De achtergrond was een gemeentelijk plan dat tot veel protest leidde bij de bewoners van de straat. Deze besloten vervolgens om in het kader van de gemeentelijke notitie Right to Challenge, de gemeente uit te dagen. Interessant is dat er een groep van negen bewoners met veel verschillende expertise heel goed in staat bleken om een gedegen voorstel te kunnen maken. De gemeente wilde echter het draagvlak en daarmee de legitimiteit van de groep meten en schreef daarvoor een buurtreferendum uit met de vraag of de buurt wilde dat de gemeente of dat de bewoners een herinrichtingsplan moesten maken. Met een opkomst van 55% was de uitslag Noord Koreaans: 94% vond dat de bewoners het zelf moesten doen. De gemeente heeft vervolgens de middelen die normaal staan voor het maken van herinrichtingsplannen overgedragen aan de bewonersgroep, inclusief het budget dat normaal voor bewonersparticipatie wordt uitgetrokken, zodat de groep de hele buurt kan informeren en betrekken.

In andere gemeenten zijn eerder ervaringen opgedaan met het uitwerken van bestemmingsplannen met bewonersorganisaties als opdrachtgever. In Engeland blijkt uit de evaluatie die is gemaakt door Locality over de ervaringen van de afgelopen vier jaar op dit terrein, dat deze vooral tot resultaten leiden als in voldoende mate zeggenschap en middelen beschikbaar worden gesteld aan de maatschappelijke initiatiefnemers.

Voorlopige conclusie:

op basis van nader onderzoek naar de ervaringen met het Schepenstraat project en vergelijkbare projecten in andere gemeenten komen tot aanbevelingen over de wenselijkheid een wettelijke regeling voor neighbourhood planning ook in Nederland te ontwikkelen of hiervoor aan te haken bij de nieuwe Omgevingswet en daarin een paragraaf op te nemen die aan maatschappelijke in initiatieven de mogelijkheid biedt zelf een omgevingsplan voor de eigen straat, buurt of wijk te ontwikkelen op vergelijkbare wijze als de paragraaf over het Right to Challenge is opgenomen in de Wet Maatschappelijke Ondersteuning.

II.4.4. Zeggenschap over zorgvoorzieningen, schuldhulpverlening en buurtzorg.

Bij de discussie over 'leefwereld versus systeemwereld', is die van de informele zorg een beeldbepalende. Het lastige is dat hier naast de overheid ook andere grote spelers op het toneel staan: de welzijnsinstellingen, de verzekeraars. Deze laatste zitten lang niet altijd te wachten op (vaak kleinschalige) initiatieven. Meer dan de overheid rekenen zij het tot hun taak om het eigen voortbestaan veilig te stellen en hebben ze het idee te opereren op een 'markt'. Zelfs als de overheid positief tegenover zorginitiatieven staat, dan nog is zij bij het ondersteunen ervan mede afhankelijk van deze instellingen. De initiatiefnemers in de informele zorg leveren in laagdrempelige buurtvoorzieningen (buurtkamers, soms in pandig bij een welzijnsinstelling) een veel directere vorm van hulp en ondersteuning en bereiken ook hulpbehoevende buurtgenoten veel makkelijker dan de officiële zorg- en hulpverleners. Dat geldt ook voor de schuldhulpverlening. Daarnaast laat een groeiend aantal zorgcoöperaties zien dat zij door hun positie in de buurten en dorpen waar ze actief zijn veel meer zich hebben op een passende vorm van thuiszorg en gespecialiseerde hulpverlening waar die nodig is. Via subsidies uit sommige sociaal domein potjes kunnen de initiatieven van jaar tot jaar hun activiteiten verrichten. Soms is het lastig om onder een noemer te vallen en moeten ze bij verschillende 'potjes' geld zien te regelen. Nog te vaak moet strijd worden geleverd met formele zorg- en welzijnsinstellingen, die in de praktijk minder presteren (Bestevaer Amsterdam West, Mantelzorg in Beeld Amsterdam West, Doornakkers Eindhoven, De Fontein Deventer).

Voorlopige conclusie:

Het lijkt wenselijk met name voor de informele zorg en de schuldhulpverlening en onderdelen van thuiszorg die ook door vrijwilligers kunnen worden geleverd aan maatschappelijke initiatieven een meer vaste plaats te reserveren in de besteding van middelen in het sociale domein waar lokale overheden verantwoordelijkheden voor dragen. Daar waar dit gebeurt in de vorm van een "right to challenge" moet wel bedacht worden dat deze maatschappelijke initiatieven niet gedwongen worden om mee te doen aan formele aanbestedingen omdat deze qua formulieren en procesgang niet toegankelijk zijn voor vele vrijwilligersinitiatieven. Hiervoor zal een vorm van voorkeursrecht moeten worden ontwikkeld waarbij gebruik kan worden gemaakt van de ervaringen die in Amsterdam-Oost zijn opgedaan met "buurtbesteden" en met het afzonderen van een deel van het budget voor het sociaal domein voor maatschappelijke initiatieven.

II.4.5 Meer zeggenschap over de besteding van publieke middelen in de eigen buurt

In de Werkplaats Maak de Buurt zitten verschillende gemeenten die al geruime tijd ervaring hebben met het beschikbaar stellen van geldmiddelen aan bewonersorganisaties en maatschappelijke initiatieven. Ook in diverse andere gemeenten zijn hier ervaringen mee opgedaan. We geven in het onderstaande een kort overzicht van de stand van zaken en eindigen met een aantal voorlopige conclusies voor de verdere uitwerking van dit onderdeel.

A. de korte termijn

De meeste bewonersinitiatieven starten met een kleine groep vrijwilligers die zich in willen zetten voor de publieke zaak in hun eigen straat, dorp, buurt of wijk.

Ze zijn gericht op het realiseren van een verbetering van het woon- en leefklimaat of het scheppen of terughalen van een voorziening in hun buurt. Ze hebben vaak wat startgeld nodig om hun initiatief bekendheid te geven en het te bespreken in buurtbijeenkomsten of voor materialen die nodig zijn voor het realiseren van een voorziening. De benodigde geldbedragen lopen uiteen van 1500 tot 5.000 euro.

Een groeiend aantal gemeenten heeft voor dit soort initiatieven een stimuleringspotje of een regeling voor buurtbudgetten.

Soms slaagt een wijk erin voor dat doel een wijkfonds in het leven te roepen, al of niet met steun van bedrijven, woningcorporatie of een zorginstelling (Delfshaven in Rotterdam).

Andere initiatieven zoeken steun bij een fonds (Oranjefonds, stichting Doen, Jantje Beton) of doen een beroep op de Kernen met pit van de Heidemij.

B. De middellange termijn

Als zo'n initiatief aanslaat leidt het vaak tot nieuwe initiatieven, al of niet ondersteund vanuit een buurtplatform. Dan ontstaat ook vaak de behoefte naar een eigen ruimte waar meerdere initiatieven en buurtgerichte activiteiten ontwikkeld kunnen worden. Of men richt zich op grotere voorzieningen zoals een zwembad, een speeltuin, een bibliotheek, een buurthuis of een verzorgingshuis. Voor dat soort activiteiten is meer geld nodig. Voor de ruimte moet ofwel betaald worden (huur of soms koop) of als de ruimte om niet beschikbaar wordt gesteld, moet er meestal behoorlijk wat achterstallig onderhoud worden verricht en het moet worden onderhouden. Bovendien moet een ontmoetingsruimte of een voorziening ook worden beheerd en geëxploiteerd, bij voorkeur kostendekkend. De bedragen die nodig zijn voor dit type investeringen lopen uiteen van 1/2 ton tot vele tonnen of zelfs miljoenen euro.

In diverse gemeenten zijn ook sociale ondernemers of wijkondernemers actief die zich ook willen inzetten voor buurtgebonden voorzieningen of activiteiten en die van meet af aan al worden geconfronteerd met de noodzaak financiering te vinden voor hun onderneming.

Op het lokale nivo staan voor het aantrekken van deze investeringen in principe meerdere wegen open :

- a. Uit eigen middelen, via crowdfunding of anderszins. Meestal beperkte mogelijkheden maar wel een goed startpunt voor andere vormen van financiering.
- b. Via het opzetten van een wijkfonds samen met andere partijen die de buurt willen versterken (voorbeeld Wij Delfshaven).
- c. Via inkomsten uit contributies van leden (gebruikelijk bij verenigingen of cooperaties)
- d. Via een verdienmodel (verhuur van ruimten en/of inkomsten uit een voorziening zoals een zwembad, een sportvoorziening, een zorgvoorziening, een supermarkt..) of het opzetten van een bewonersbedrijf (vgl. de bewonersbedrijven die door de LSA)

- e. Via een eenmalige overheidsbijdrage, als startkapitaal om gebruik, huur of aankoop van een ruimte mogelijk te maken of een periode te overbruggen op weg naar een verdienmodel of kostendekkende exploitatie of voor hergebruik van cultureel erfgoed (waarvoor sommige provincies een bijdrageregeling hebben ontworpen)
- f. Via een structurele bijdrage van de overheid. Dit kan via wijkbudgetten, zoals Deventer die al meer dan 20 jaar beschikbaar stelt voor 6 deelgebieden of via het beschikbaar stellen van middelen uit de reguliere begroting van een gemeente die voor publieke taken die door bewonersorganisaties worden uitgevoerd. In Eindhoven worden sinds vier jaar de subsidies anders verdeeld. Eindhoven heeft een verdeelsleutel voor alle wijken. Een bewonersorganisatie krijgt € 2,50 per inwoner en zij zijn daar eigenaar van. Ze hoeven geen verantwoording af te leggen. Aan het eind van het jaar is er een visitatiecommissie van inwoners die langs gaat bij bewonersorganisaties om na te gaan wat z'n bewonersorganisatie het afgelopen jaar heeft gedaan en wat ze daarvan kunnen leren. Zodat je ideeën van de ene wijk naar de andere wijk laat landen.

C. De langere termijn

Als bewonersorganisaties of sociale wijkorganisaties publieke taken op zich nemen die aanvullend of vervangend zijn t.o.v. (voormalige) overheidstaken dan zouden zij in principe in aanmerking moeten komen voor een bijdrage uit de publieke middelen. Op deze wijze zijn welzijns- en zorginstellingen in het verleden ook toegerust met publieke middelen en zijn woningcorporaties van een fors startkapitaal voorzien toen deze verzelfstandigd zijn. Nu gebeurt dit nog slechts incidenteel zoals bijvoorbeeld het Bruishuis in Malburgen-Arnhem voor hun zorgvoorzieningen en voor de Schepenstraat in Rotterdam waar de buurtorganisatie zelf een plan voor de herinrichting en verbetering van de straat ontwikkelt. Voor de toekomst kan op twee manieren voor dit soort maatschappelijke initiatieven een structurele financiering worden veilig gesteld:

- a. Op lokaal nivo door een budgetbestedingsrecht toe te kennen aan bewoners- en maatschappelijke organisaties die publieke taken verrichten. Dit kan via vormen van buurtbesteden (a la Indische Buurt in Amsterdam) of door het werken met buurtagenda's en buurtbegrotingen als bouwstenen voor een gemeentebegroting. In Deventer is in het programakkoord vastgelegd dat in deze bestuursperiode men wil experimenteren met vormen van buurtbegroting.
- b. via een bijdrageregeling op landelijk nivo en op provinciaal nivo waarin de publieke taken en voorzieningen die daarvoor in aanmerking komen, worden vastgelegd in een Algemene Maatregel van Bestuur op rijksnivo en een verordening op provinciaal nivo. Voor deze regelingen geldt het beginsel van subsidiariteit, d.w.z. dat voorrang wordt gegeven aan het uitvoeren van deze publieke taken door maatschappelijke en bewonersorganisaties op de laagste nivo's (dorpen, buurten en wijken). De AMVB's zouden alsnog kunnen worden toegevoegd aan de decentralisatiewetten op het vlak van Zorg en welzijn en aan de nieuwe Omgevingswet en de bestaande Woningwet.

Waar sprake is van het ontwikkelen van een maatschappelijke onderneming met een verdienmodel of kostendekkende exploitatie zijn vaak ook investeringen mogelijk van vermogende particulieren, al of niet gecombineerd met leningen van banken of fondsen (zoals het Nationaal Restauratiefonds) en garantiestellingen van lokale overheden. Deze wereld is moeilijk toegankelijk voor bewonersorganisaties en sociale wijkondernemers. Daarom is het prijzenswaardig dat een aantal financiële experts en bemiddelaars het initiatief hebben genomen hiervoor een kosteloze bemiddeling aan te bieden aan

maatschappelijke initiatieven (de kosten voor die bemiddeling worden betaald door de financiers). Voorbeelden hiervan zijn het recent opgerichte Fonds Rotterdam en het Fonds Amsterdam. Het verdient aanbeveling deze kosteloze bemiddeling van maatschappelijke vormen van financiering in meerdere steden van de grond te krijgen.

Tenslotte verdient vermelding dat in navolging van de Society Capital Bank in Engeland nu ook in Nederland pogingen worden ondernomen een zgn. "maatschappelijke bank" van de grond te krijgen, die primair gevoed wordt met rente-inkomsten van zgn. "slapende tegoeden" van overleden of vermiste personen bij landelijke bankinstellingen. Deze "maatschappelijke bank" zou leningen kunnen verstrekken aan maatschappelijke initiatieven tegen aantrekkelijke lenings- en terugbetalingsvoorwaarden.

Voorlopige conclusie:

- 1. De 'systeemwereld' dient de 'leefwereld' meer als uitgangspunt te nemen. De instituties hebben teveel zichzelf tot uitgangspunt gemaakt. Hun routines en werkzaamheden zijn leidend. Het is de moeite waard om te onderzoeken of er methodiek ontwikkeld is waarbij initiatieven leidend zijn in plaats van aanvullend voor de besteding van overheidsmiddelen op terreinen waar maatschappelijke initiatieven tot zichtbare resultaten leiden (bijvoorbeeld Athene 'mapping initiatives').*
- 2. Maatschappelijke initiatieven die werken aan de publieke zaak hebben recht op publieke middelen. Het lijkt wenselijk dit uitgangspunt vast te leggen in een statuut of verordening op lokaal nivo en in een (al of niet tijdelijke) buurtwet op Rijksnivo. Dit voorstel nader uitwerken tot een algemeen principe gekoppeld aan het uitgangspunt van subsidiariteit.*
- 3. Voor het opstarten van initiatieven zijn buurtbudgetten of een initiatievenpotje in veel gemeenten al beschikbaar. Het is nog niet overal gebruikelijk dat de bewoners van een buurt of wijk zelf zeggenschap krijgen over de besteding van die budgetten, zoals in Deventer en in enkele andere gemeenten (Hoogeveen, Breda, Eindhoven) al geruime tijd gebeurt.*
- 4. Voor de investeringen op middellange termijn staan diverse wegen open. Het lijkt wenselijk gemeenten die meedoen aan Werkplaats Maak de Buurt te vragen die mogelijkheden op te nemen in een stimuleringsregeling voor maatschappelijke initiatieven waarin is opgenomen een bijdrageregeling vanuit de gemeente zelf.*
- 5. Voor de langere termijn is het wenselijk een meer structurele regeling te treffen voor het realiseren van het uitgangspunt dat maatschappelijke initiatieven recht hebben op publieke middelen als zij werkzaam zijn in het publieke domein. Dit kan door op rijksnivo een rijksbijdrageregeling in het leven te roepen al of niet gecombineerd met het uitwerken van voorstellen voor een maatschappelijke bank. Op lokaal en op provinciaal nivo kan als overgangsregeling ook gedacht worden aan een bijdrageregeling voor maatschappelijke initiatieven m.b.t. specifieke publieke taken en voorzieningen.*

Op langere termijn zou gestreefd moeten worden naar vormen van buurtbesteden (a la Indische buurt) en het werken met buurtbegrotingen of burgerbegrotingen waarbij buurtbewoners en maatschappelijke initiatieven de mogelijkheid krijgen zelf prioriteiten te stellen voor de besteding van publieke middelen in hun buurt of wijk. In Deventer is dit uitgangspunt opgenomen in het programakkoord voor deze bestuursperiode. Het verdient aanbeveling in meerdere gemeenten te starten met een proef met buurtbesteden en/of een buurtbegroting. De Filmwijk in Almere en de buurtonderneming Woensel-West in Eindhoven en een van de wijken in Deventer zouden kunnen fungeren als proeftuinen in het kader van de Werkplaats Maak de Buurt.

Deel III. Verwachtingen over de bijdragen van en kansen voor lokale overheden en de Rijksoverheid.

De lokale overheid

In alle gesprekken met de bestuurders en ambtenaren is de vraag aan de orde gekomen over welke knelpunten en kansen van maatschappelijke initiatiefnemers het wenselijk is meer vaste afspraken vast te leggen en zo ja, in welke vorm dat het beste kan.

De meningsvorming is op beide aandachtspunten nog niet uitgekristalliseerd, maar er is wel sprake van overeenstemming over een aantal uitgangspunten, die we kunnen zien als een samenvatting van veel gehoorde uitspraken:

- a. Het is goed om al te vrijblijvende uitspraken over meer burgerparticipatie en burgerinitiatieven om te zetten in afspraken waar maatschappelijke initiatieven zich op kunnen beroepen.
- b. Het moet meer zijn dan een gentlemen's agreement; initiatiefnemers moeten er ook rechten kunnen ontlenen aan die afspraken.
- c. maar die rechten moeten niet worden vastgelegd in een strak juridisch keurslijf met regels en voorschriften waar initiatieven zich aan moeten houden.
- d. Als we afspraken vastleggen moeten we wel maatwerk kunnen blijven leveren; je moet verschillende afspraken kunnen maken per buurt en zelfs per initiatief.

In de gesprekken blijkt dat sommige bestuurders moeite hebben met het idee om teveel zaken vast te leggen in een verordening of overeenkomst. Anderen pleiten daarentegen wel voor het vastleggen van afspraken in samenwerkingsovereenkomsten of in een gemeentelijke verordening.

Tijdens het intervisiegesprek met bestuurders van de deelnemende gemeenten vond men elkaar in een voorstel van een van de bestuurders om eens andersom te denken vanuit het perspectief: Wat en waarom willen wij minimaal geregeld hebben om daarna maximale vrijheid te bieden aan maatschappelijke initiatieven?

Bij het uitwerken van dit voorstel stelt een van de bestuurders voor daarbij vooral te letten op kwaliteit en continuïteit van maatschappelijke initiatieven. Anderen vullen dit aan met de opmerking dat de Eigen Kracht van bewoners en maatschappelijke initiatieven voorop moet worden gesteld. Tegelijkertijd vindt een andere bestuurder het belangrijk dat je wel kunt controleren of toegezegde gelden besteed worden aan de doelen en activiteiten die zijn overeengekomen.

De rijksoverheid

Op de vraag welke bijdrage van het Rijk wordt gewenst, komen diverse suggesties naar voren die nog niet in een eensluidend kader zijn samen te vatten, maar wel betrekking hebben op drie terreinen:

1. *Gemeenten meer beleidsvrijheid bieden door.*
 - a. De middelen die beschikbaar worden gesteld in het kader van de decentralisatie van zorg en welzijn ontschotten, zodat gemeenten meer armslag hebben om in te spelen op specifieke noden en maatschappelijke initiatieven

- b. een verruiming van het lokale belastinggebied te realiseren, zo mogelijk gekoppeld aan een verplichting vanuit die verruiming meer ruimte te scheppen voor maatschappelijke initiatieven (uitgangspunt van de subsidiariteit)
 - c. De regelingen voor actieve vrijwilligers die zich inzetten voor maatschappelijke initiatieven, versoepelen waardoor enerzijds vrijwillig werken met behoud van uitkering en zonder gedwongen sollicitatieplicht mogelijk wordt en anderzijds de mogelijkheid wordt vergroot om de vrijwilligersvergoedingen onbelast te verhogen.
2. *Wettelijke regeling(en) treffen die maatschappelijke initiatieven stimuleren.*
Hierbij een keuze maken uit of een combinatie van 4 mogelijkheden:
- d. Een Kaderwet ontwikkelen voor buurtrechten die stimulerend werkt en een hefboomfunctie heeft om meer gemeenten te verleiden maatschappelijke initiatieven te ondersteunen en te stimuleren.
 - e. Een tijdelijke Buurtwet invoeren om te kijken hoe het in de praktijk uitpakt qua positieve bijdrage die het levert aan de ‘participatiesamenleving’, met een stevige evaluatie aan het einde.
 - f. Nagaan of aan bestaande wetten een paragraaf kan worden toegevoegd die het toepassen van sommige buurtrechten stimuleert (vgl. de paragraaf over Right to Challenge die is toegevoegd aan de WMO).
 - g. De Experimentenwet ruimhartiger van toepassing verklaren op specifieke aandachtsgebieden.
3. *Financiële middelen beschikbaar stellen door::*
- h. Een rijksbijdrageregeling te ontwerpen die de hefboomfunctie van de wettelijk te treffen maatregelen versterkt stimuleert
 - i. een maatschappelijke bank op te richten voor langere termijn investeringen in maatschappelijke initiatieven
 - j. een oplopend deel van de begrotingen van vijf departementen die middelen beschikbaar stellen voor de verbetering van het woon- en leefklimaat af te zonderen voor investeringen in maatschappelijke initiatieven

Voorlopige conclusies:

1. *Op lokaal nivo de discussies met alle betrokken bestuurders voortzetten over de vraag over welke knelpunten en kansen afspraken gemaakt moeten worden en daarbij als vertrekpunt nemen het voorstel om in overleg met initiatiefnemers vast te stellen welke zaken we minimaal geregeld willen hebben om maximale vrijheid te bieden aan maatschappelijke initiatieven.*
2. *Op Rijksnivo de discussie entameren met beleidsmakers van de betrokken departementen over de uitwerking van bovenstaande punten a t/m j*

Bijlage 1 Overzicht van alle initiatieven in de Werkplaats Maak de Buurt

Bijlage 2 Vragenlijst voor interviews met initiatiefnemers

Bijlage 3 Matrix van Knelpunten en Kansen vanuit de maatschappelijke initiatieven

Bijlage 4 Vragenlijst voor gesprekken met bestuurders en met ambtelijke medewerkers